

**OSCAR
WILDE**

DE PROFUNDIS

OSCAR WILDE

De Profundis

Consider că există o legătură mai apropiată și mai adâncă între adevărata viață a lui Christ și adevărata viață a artistului: simt o mare plăcere când mă gândesc că mult

țimp înainte ca durerea să fi pus stăpânire pe zilele mele și să mă fi legat la carul ei, scrisesem, în *The Soul of Man*, că acela ce vrea să-și ducă viața asemenea lui Christos trebuie să fie cu adevărat el însuși. Îmi aduc aminte că pe vremuri, într-o cafenea din Paris, i-am spus lui André Gide că, în timp ce metafizica nu prezenta un interes real pentru mine iar morala nu mă interesează deloc, tot ceea ce spune Platon sau Christos poate fi transferat imediat în sfera artei, găsindu-și, aici, o desăvârșită împlinire.

BIBLIOTECA

A

ALLFA
PAIDEIA

ISBN

973-97481-0-4

PREFAȚĂ¹

Oscar O'Flahertie Wills Wilde s-a născut la Dublin, la 15 octombrie 1856. Și-a făcut primele studii la Portora Royal School din Enneskillen și și-a petrecut anii 1873-1874 la Universitatea din Dublin (Trinity College) unde a obținut medalia de aur Berkeley pentru un eseu despre poezii comice grece. În 1874 s-a înscris la Magdalen College de la Universitatea din Oxford și, în 1878, și-a luat diploma de Bachelier ès Arts. În vacanța din 1877 a vizitat Italia și Grecia, călătorie căreia i-a păstrat o minunată amintire: în anul următor, Wilde primește vestitul premiu Newdigate pentru un poem despre Ravena.

Predicatorul Evangheliei Muncii, Ruskin ținea pe atunci la Oxford un curs care l-a impresionat puternic pe Wilde, determinându-l să se alăture tinerilor entuziaști care s-au dus la Hinksey să mănuiască lopata și hârlețul și să spargă piatră pe drumul pe care profesorul vroia să-l construiască.

Oscar Wilde a manifestat o mare precocitate. Anii săi de universitate au fost marcați de o serie de eseuri și de dizertații estetice care anunțau o personalitate deosebită. Paradoxurile și spiritualitatea sa i-au adus atât dușmani cât și admiratori și discipoli. Înzestrat cu excepționale calități, el a obținut multe succese, aparent fără prea multă muncă. A publicat în diferite periodice poeme în care clasicismul perfect se îmbina cu unele trăsături ciudate. Aceste producții de tinerețe au fost adunate și publicate în 1881, la Londra, sub titlul *Poeme de Oscar Wilde*; în 1882 a fost tipărită ediția americană.

Notorietatea lui Oscar Wilde, în ultimul an de universitate, se răspândise dincolo de Oxford: el servea drept model caricaturistilor și în opera bufă a lui Gilbert și Sullivan, unul dintre personaje era un portret-șarjă al celebrului student. Glumele și vorbele sale de spirit erau repetate pretutindeni. Nu după mult timp Oscar Wilde s-a dus să-și demonstreze talentele în fața admiratorilor săi americani; în 1882, s-a

¹ Această prefață, cu caracter de notă biografică scrisă de Henry D. Davray, traducătorul operei *De Profundis* în lb. franceză este semnată H.D.D.

AMINTIRI DESPRE OSCAR WILDE

Cei ce nu l-au cunoscut pe Wilde decât în ultimii ani ai vieții sale au o imagine cu totul falsă despre ființa slăbită și prăpădită pe care ne-a restituit-o ternița, în raport cu omul uimitor care era mai înainte.

Era în 1891 când l-am văzut prima dată. Wilde avea atunci ceea ce Thackeray numește "cel mai de seamă dar al oamenilor mari": succesul. Te entuziasma prin gesturile și prin privirea lui. Succesul său era așa de evident, încât se poate spune că Wilde n-avea decât să-l urmeze pe calea ce i-o netezea. Cărțile lui uimeau și fascinau. Piesele i se jucau în toată Londra. Era bogat, mare, frumos, încărcat de fericire și onoruri. Unii îl asemuiau unui Bachus asiatic; alții unui împărat roman, iar alții lui Apollo - și e drept că strălucea ca și zeul.

De cum sosi la Paris, numele începu să-i fie auzit din multe guri; se spuneau tot felul de lucruri ciudate despre el, anecdote absurde, de altfel. Wilde nu era decât omul ce fuma țigări cu capătul aurit și care se plimba pe străzi cu o floare a soarelui în mână. Meșter în a-și atrage o glorie mondenă, Wilde a știut să imagineze, înainte de apariția adevăratului său personaj, o fantomă hazlie de care se folosea după cum dorea. Am auzit vorbindu-se despre dânsul la Mallarmé, unde era descris ca un strălucitor *causseur* - și doream să-l cunosc, deși nu prea speram să am un asemenea noroc. O întâlnire fericită sau mai degrabă un prieten căruia îi mărturisisem dorința, mă îndatoră. Wilde fu invitat să ia masa la restaurant.

Eram patru, dar de vorbit a vorbit numai el, Wilde. Mai bine zis, a povestit. A spus povești tot timpul cât a ținut masa. Vorbea liniștit, încet, cu o voce minunată. Știa perfect franceza însă se prefăcea a căuta cuvintele ca să le facă dorite. Nu i se simțea accentul decât atunci când încerca să dea cuvintelor o față nouă și ciudată. Pronunța cu plăcere vizibilă *skepticism* în loc de scepticism ... În seara aceea însă povestirile pe care le tot lungea nu erau dintre cele mai bune ale lui. Încă nesigur de noi, Wilde ne puneă la încercare. Din prudență ori mai curând dintr-un fel de ușurință, el nu dădea niciodată decât ceea ce credea că poate să placă celor ce-l ascultau, fiecăruia după dorință.

Cei ce nu așteptau nimic de la el, nici nu obțineau nimic, sau poate doar o spumă ușoară. Și dacă prima lui grijă era aceea de a

amuza, mulți dintre cei ce au fost convinși acum că l-au cunoscut, de fapt nu l-au cunoscut decât pe omul care știa să amuze.

Masa o dată terminată, ieșirăm. Prietenii mei aveau același drum. Wilde mă luă cu dânsul.

– Ascultă cu ochii, îmi zise el și pentru aceasta am să-ți spun o povestire:

– "Când Narcis muri, florile câmpiilor se întristară și au cerut râului stropii de apă cu care să-l plângă.

Vai! le răspunse râul, când toate picăturile mele vor ajunge lacrimi, nu voi avea destule ca să-l plâng eu însumi pe Narcis, căci l-am iubit. – Oh! continuară florile câmpiilor, cum să nu-l fi iubit pe Narcis? Era frumos.

– Era frumos? zise râul. – Dar cine ar ști asta mai bine ca mine? În fiecare zi, aplecat peste țărmul meu, își oglindea frumusețea în apele mele."

Wilde se opri o clipă ...

– "Dacă l-am iubit, răspunse râul, e pentru că atunci când el se apleca asupra-mi, îmi vedeam reflexul undelor în ochii săi."

Apoi Wilde, umflându-și pieptul cu un răs ciudat, adăogă:

– Aceasta este ceea ce s-ar putea numi: *Discipolul*.

Înainte de a se despărți, îl părăsi. Mă pofti să mai trec pe la el. Până la sfârșitul anului și în anul ce urmă l-am mai revăzut de multe ori și în diverse locuri.

Am mai spus că Wilde își lua în prezența altora o mască de zile mari cu care reușea să amuze și uneori să scoată din sărite pe cei ce-l înconjurau. Nu asculta pe nimeni și acorda prea puțină atenție unei păreri străine de sine. Dacă singur nu mai strălucea, deodată își pierdea farmecul. Îl regăseai doar atunci când erai din nou cu el.

Dar când eram doar noi doi, îl auzeam:

– Ce-ai mai făcut de ieri până azi?

Și pentru că pe atunci viața mea curgea lin, nu prea aveam să-i spun lucruri de un interes mai aparte. Repetam și eu cuminte toate fleacurile observând cum fruntea lui Wilde se întuneca.

– E adevărat că ai făcut tot ceea ce îmi spui?

– Da, e adevărat.

– Va să zică e adevărat!

– Desigur.

- Atunci de ce le mai povestești? Vezi, e limpede că nu-i nimic interesant. Înțelegi că sunt două lumi: aceea care *este* și de care nu e nevoie să vorbești, aceasta e *lumea reală*, cea care nu trebuie s-o mai descrii ca să o vezi - și *cealaltă*: lumea artei, aceea despre care trebuie să se vorbească, fiindcă altfel n-ar exista.

- "A fost odată un om iubit de cei din satul lui pentru că știa să spună povești. Omul pleca din sat dimineața și când se înapoia, la căderea nopții, sătenii, după ce trudiseră toată ziua îl înconjurau și-i ziceau:

- Haide, spune: astăzi ce-ai mai văzut? Și el începea a povesti: Am văzut în pădure un faun ce cânta din fluier unor silvani ce săreau în horă.

- Și altceva, ce-ai mai văzut? îl mai întrebau oamenii. - Când am ajuns pe țărm am văzut trei sirene ce se legăneau pe valuri și cum își pieptăneau cu pieptenele de aur părul lor verde. - Și oameni îl iubeau pentru poveștile lui.

"Într-o dimineață, plecă de acasă ca în toate diminețile, lăsă satul în urmă și când ajunse la țărmul mării, zări trei sirene, toate legănate de valuri și care își pieptăneau părul verde cu pieptenele de aur.

Apoi văzându-și de drum, ajunse lângă pădure unde un faun cânta din fluier silvanilor care jucau într-o horă ... Întorcându-se în sat, oameni i-au cerut ca în toate serile: - Spune-ne ce-ai văzut! Răspunse: - N-am văzut nimic."

Wilde se opri un moment lăsându-mă să înțeleg adâncul basmului său și continuă:

- "Nu-mi plac buzele dumitale. Sunt drepte ca și buzele cuiva ce n-a mințit în viața lui. Vreau să te învăț a minți, ca buzele să ți se unduleze frumos ca și acelea ale măștilor antice.

Știi ce ne arată opera de artă și ce ne arată opera naturii? Distingi deosebirea dintre ele? Căci știi bine, și floarea de narcis e la fel de frumoasă ca și opera de artă - dar ce le distinge, nu-i frumusețea. Știi ce anume? Opera de artă este în eternitate *unică*. Natura care nu creează durabil, se repetă mereu, pentru ca nimic din ceea ce face să nu se piardă.

Multe flori sunt de narcisă și de aceea fiecare nu trăiește mai mult de o zi. Și de fiecare dată când natura naște o formă nouă, ea o repetă în același timp. Un monstru marin dintr-un ocean știe că într-un alt ocean există un alt monstru ce îi seamănă. Când Dumnezeu a creat în istorie un Neron, un Borgia sau un Napoleon, el le-a pus pe un altul alături, un necunoscut fără nume, fiind important doar un lucru, și

anume: ca *unul* să reușească. Căci omul fu inventat de Dumnezeu, iar opera de artă de către om.

Da, știu, într-o zi fu mare neliniște pe pământ, se simțea că natura trebuie să nască ceva unic, ceva cu desăvârșire unic - și Christos se născu pe pământ.

Da, știu că știi ... dar ascultă:

"Când Iosif din Arimateea cobora seara, de pe muntele Calvarului unde tocmai murise Iisus, văzu, șezând pe o piatră albă, un tânăr ce plângea. Apropoiindu-se de el, Iosif îi zise: - Înțeleg cât de mare ți-e durerea, căci cu adevărat, omul acela a fost un drept. Tânărul îi răspunse: - Oh, nu din acest motiv plâng eu. Plâng pentru că și eu am făcut minuni. Și eu am dăruit orbilor vederea și eu am vindecat paralitici, și eu am înviat morți. Și eu am provocat moartea smochinului neroditor și am schimbat apa în vin ... Dar oamenii nu m-au răstignit."

Și pentru că Oscar Wilde era convins de chemarea lui ieșită din comun îmi deveni tot mai evident.

Evangelhia îl neliniștea și îl chinuia pe păgânul Wilde. El nu-i putea ierta minunile. Miracolul păgân - o operă de artă - fusese uzurpat de creștinism. Orice demers artistic fără o realitate aparentă cere un sprijin în viață.

Cele mai ingenioase apologii, și cele mai neobosite ironii ale lui stăteau gata să pună față-n față cele două morale, adică naturalismul păgân și idealismul creștin, încercând a-l despuia pe acesta din urmă de orice sens.

- "Când Iisus vru să se întoarcă în Nazaret, spunea el, orașul era așa de schimbat încât el nu-l mai recunoscuse. Nazaretul în care trăise și care era altă dată numai vaiete și lacrimi, era acum plin de hohote de râs și de cântece. Christos intrând în oraș, văzu sclavi încărcăți cu flori grăbind cu toții spre scările de marmură ale unei case construită toată din marmură albă.

Christ intră în casă și, în fundul unei săli din jasp, văzu, răsturnat pe un culcuș de purpură, un om, în al cărui păr nepieptănat, erau încălțiți trandafiri roșii și ale cărui buze erau roșii de vin. Christ se apropie de el, îi atinse umărul și-i zise: - Pentru ce duci această viață? Omul se întoarse, îl recunoscuse și-i răspunse: - Eram lepros și tu m-ai vindecat. De ce aș duce altă viață ...

Christos ieși din casa aceea. Și în stradă văzu o femeie cu obrazii fardați și purtând veșminte colorate și încălțări împodobite cu perle.

Pe urmele ei, un om într-o haină în două culori pășea cu ochii plini de dorință. Și Christ se apropie de omul acela, îi atinse umărul și îi zise: – Pentru ce urmărești această femeie și o privești astfel? Omul, întorcându-se, îl recunoscuse și-i răspunse: – Eram orb și tu m-ai vindecat. Ce aș putea face acum cu vederea mea?

Și Christ se apropie de femeie: – Calea aceasta pe care umbli tu este cea a păcatului; de ce mergi pe ea? Femeia recunoscându-l îi zise râzând: – Calea pe care merg acum e dulce și tu mi-ai iertat toate păcatele.

Atunci Christ se întristă foarte și voi să părăsească orașul acela. Dar ieșind din oraș, văzu, în sfârșit, pe marginea unui șanț, un tânăr ce plângea. Christ se apropie de el și atingându-i buclele părului îi zise:

– De ce plângi prietene?

Tânărul ridică ochii și recunoscându-l îi răspunse: – Eram mort și tu m-ai înviat; ce-aș putea face acum cu viața mea?

– "Vrei să-ți spun un secret? începu Wilde într-o altă zi - asta era în casa lui Heredia; mă trase deoparte în mijlocul salonului plin de lume - un secret ... dar să-mi făgăduiești că acesta rămâne între noi ...

Să fiu lăsat să mai citez și această scurtă povestire, una dintre cele mai ciudate, în care priceperea cuiva se poate înnămoli; așadar, această contradicție s-o înțeleagă cine poate. Wilde părea a o fi născocit chiar atunci:

"... Pe urmă, se făcu o adâncă liniște în Camera Dreptății Dumnezeiești. Și sufletul păcătosului se înfățișă gol înaintea lui Dumnezeu. Și Dumnezeu deschise cartea vieții păcătosului:

– Da, da ... Viața ta a fost un șir de fărâdelegi. Tu ai ... (aici urmă o minunată și uimitoare înșiruire de păcate) – Pentru că ai făcut toate acestea te voi trimite în Iad.

– Nu mă poți trimite în Iad.

– Și pentru ce nu te pot trimite în Iad?

– Pentru că viața mea a fost un Iad.

Atunci se făcu o mai adâncă liniște în Camera Dreptății Dumnezeiești.

– Ei bine! Pentru că nu te pot trimite în Iad, te voi trimite în Rai.

– Nu mă poți trimite în Rai.

– Și de ce nu te pot trimite în Rai?

– Pentru că niciodată nu mi l-am închipuit cum este.

Și în Camera Dreptății Dumnezeiești se așternu o desăvârșită tăcere."

Într-o dimineată, Wilde îmi dădu să citesc un articol în care, un critic cam greoi îl felicita "pentru că știe să născocească istorii frumoase, cu care să-și investește mai plăcut ideea".

– "Ei cred, începu Wilde, că toate gândurile se nasc goale ... Ei nu pot să priceapă că *nu sunt în stare să cuget decât în povești*. Sculptorul nu-și traduce gândul în marmură, *ci el gândește direct în marmură*."

A fost odată un om ce nu putea gândi decât în bronz. Și acel om, într-o zi, avu o idee: închipuirea bucuriei, a bucuriei ce stă într-o clipă. "Și el simțea că trebuie să exprime aceasta. Dar în întreaga lume nu mai rămăsese nici o fărâmătură de bronz, căci oamenii folosiseră totul. Și acest om simțea că va înnebuni de nu-și va da gândul la iveală.

Și se gândi atunci la o bucată de bronz de pe mormântul femeii lui, o statuă pe care o făcuse ca să împodobească mormântul femeii, singura pe care o iubise; era statua Tristeții, a tristeții din viață. Și omul simți că va înnebuni de nu-și va spune gândul.

Atunci, el luă aceea statuă a tristeții din viață, o sparse, o topi și înfăptui o statuă a bucuriei, a bucuriei ce nu stă decât o clipită."

Wilde credea într-o oarecare fatalitate a artistului și că ideea e mai puternică decât omul.

– "Sunt, zicea el, două feluri de artiști: unii aduc răspunsurile, alții întrebările. De aceea trebuie știut dacă artistul este dintre aceia care răspund, sau mai degrabă dintre cei care întreabă; căci cel ce întreabă nu-i cel care răspunde. Sunt opere ce așteaptă și care nu sunt înțelese, pentru că ele aduc răspunsuri la întrebări ce n-au fost încă puse; căci întrebarea ajunge totdeauna mult timp după răspuns."

Și el zicea încă:

– "Sufletul se naște bătrân în corp și numai pentru a-l întineri, corpul îmbătrânește. Platon e tinerețea lui Socrate ..."

Apoi timp de trei ani nu l-am mai văzut.

II

Aici încep amintirile tragice.

Un zvon ce se înnoia, care se lega și de succesele lui (la Londra era jucat la două teatre deodată) - atribuia lui Wilde unele obiceiuri neobișnuite de care unii nu se revoltau decât surâzând, iar alții chiar deloc: se susținea, de altfel, că el nu ascundea acele obiceiuri, ba

câteodată se fălea cu ele. După unii lucrurile acestea erau mărturisite de Wilde pe șleau, după alții cu cinism și după o altă parte cu exagerare. Ascultam înmărmurit acest zvon. Pe când eram în legătură cu Wilde nimic nu mă îndrituise să bănuiesc așa ceva.

Mulți din vechii lui prieteni începuseră să-l părăsească. Deși nu se lepădau cu totul de el, n-ar fi ținut să-l mai întâlnească.

O neobișnuită întâmplare încrucișă din nou căile noastre.

Era prin ianuarie 1895. Eu călătoream. O mare mâhnire mă scootea din casă, nu atât pentru a descoperi locuri noi, cât să-mi găsesc liniștea. Timpul devenise insuportabil pentru mine. Fugisem din Alger spre Blidah pe care voiam acum să-l părăsesc pentru Biskra, când, ieșind din hotel și aruncându-mi ochii dintr-o curiozitate fără scop pe tabela neagră pe care erau înscrise numele călătorilor, ce-mi este dat să văd? Alături de numele meu, aproape intrat într-însul, numele lui Wilde ...

Am spus că aveam o mare nevoie de liniște, așa că, luând bugetele mi-am șters numele.

Înainte de-a ajunge la gară, nu eram limpezit dacă, în actul meu nu fusese ascuns un pic de lașitate așa că fără să mai stau pe gânduri, fac cale-ntoarsă, îmi trimit geamantanul din nou în cameră și-mi rescriu numele pe tablă.

În trei ani de când nu-l mai văzusem (căci nu mai pun la număr faptul că, un an mai înainte, ne întâlnisem foarte puțin la Florența) - desigur Wilde se schimbase. Privirile îi erau mai vii, râsul mai aspru, veselia lui mai zgomotoasă. Mult mai dornic de a plăcea își da mai puțină osteneală ca să reușească; era îndrăzneț, puternic, stăpân pe sine. Lucrul ciudat era că acum nu mai vorbea în parabole și, în cele câteva zile în care am întârziat lângă el, n-am reușit să-i smulg nici o povestire.

Din capul locului m-am arătat uimit că îl întâlnesc în Algeria.

— "O! îl auzii, acum fug de opera de artă și de aceea mă vezi aici. Nu vreau să mai ador altceva decât soarele ... Ai observat că soarele detestă cugetarea; a alungat-o totdeauna la umbră. Mai întâi cugetarea sălășluia în Egipt și soarele a cucerit Egiptul. A dăinuit mult timp în Grecia, soarele a cucerit Grecia, apoi Italia, apoi Franța. Acum toată gândirea se află împinsă spre Norvegia și Rusia, acolo unde soarelui nu-i e dat să pătrundă. Soarele e gelos pe opera de artă."

A îndrăgi soarele este a îndrăgi viața. Dragostea de viață patetică a lui Wilde devenea acum sălbatică, groaznică. Îl mâna mereu o ur-

sită de care nu voia și nu putea să scape. Părea că își dă toată silința, toată puterea în a-și exagera destinul, în a se turbura de el însuși.

– "Datoria mea către mine însumi este să petrec din plin."

Puțin mai târziu, citindu-l pe Nietzsche, acesta nu m-a mirat într-adevăr, pentru că îl auzisem pe Wilde spunând:

– "Nu mai există fericire! Și nici bucurie. Plăcerea! Ar trebui s-o vrei cât mai tragică ..."

Trecea pe ulițele Algerului precedat, escortat, urmat de-o ceată fantastică de haimanale; vorbea cu fiecare, îi privea pe toți cu voie bună și le arunca bani la întâmplare.

– "Nădăjduiesc că am corupt orașul acesta, îmi zicea el."

Mă gândeam la o vorbă a lui Flaubert care, când era întrebat la ce fel de glorie râvnea el mai mult, răspundea: "La aceea de corupător."

Așa că rămâneam încremenit în fața tuturor acestor vorbe și fapte, mut de uimire, de admirație și de teamă. Știam situația lui zdruncinată, dușmăniile, atacurile și câtă sumbră neliniște ascundea veseliea lui provocatoare¹.

Spunea că se va întoarce la Londra fiindcă marchizul de Q... îl insulta, îl chema, îl învinuia de fugă.

– "Dar dacă te înapoiezi, ce se va întâmpla? l-am întrebat. Știi ce riști?"

¹ Într-una din aceste ultime scrieri din Alger, Wilde părea că își promisese să nu mai spună nimic serios. În fine, eu m-am arătat puțin iritat de prea spiritualele lui paradoxuri:

– Tot timpul glumești, i-am zis eu; îmi vorbești de parcă ai avea în față un public. Ar trebui să vorbești publicului așa cum știi să vorbești prietenilor. De ce piesele dumitale nu mai sunt bune? Cele mai bune le vorbești, de ce nu le scrii?

– "Oh! dar ... strigă el de îndată, - piesele mele nu sunt nicidecum bune și nu țin deloc la asta ... Dar dacă ai ști cum mă amuz! ... Aproape fiecare dintre ele e rezultatul unui pariu. *Dorian Gray* de asemenea; l-am scris în câteva zile, pentru că unul din prietenii mei susținea că nu voi putea scrie niciodată un roman. Mă plictisește atât de mult scrisul!" Apoi aplecându-se brusc spre mine: – "Vrei să știi marea dramă a vieții mele? E că mi-am pus geniul în viață, iar în opere mi-am pus doar talentul." Și era adevărat aceasta. Cea mai bună scriere a sa nu e decât o palidă răsfrângere a strălucitei lui conversații. Cei ce l-au auzit vorbind găsesc că s-au înșelat citindu-l.

Dorian Gray, la început - povestită - era admirabilă, mult superioară lui *Pierre de Chagrin* și mult mai semnificativă. Dar vai! scrisă, ce capodoperă neizbutită ...

- "Nu-i nevoie să știu. Sunt extraordinari prietenii aceștia ai mei. Mă tot sfătuiesc să fiu prudent. Prudentă! Trebuie oare s-o am? E ca și cum aș da înapoi. Trebuie să merg cât mai departe cu putință ... Nu pot s-o duc așa la infinit ... Trebuie să se întâmple ceva ...".

Wilde se îmbracă a doua zi. Restul se știe. Acel "ceva" fu *hard labour*.

III

Cum a ieșit din închisoare, Oscar Wilde se reîntoarce în Franța. La Berneval, sătuc liniștit din împrejurimile Dieppe-ului, veni să se stabilească un oarecare Sébastien Melmoth: era el.

Fiindcă fusesem cel din urmă dintre prietenii lui francezi care îl vizitasem, acum, ca să-l revăd, am vrut să fiu primul. Așa că am alergat imediat ce i-am aflat adresa. Am ajuns pe la prânz. Soseam fără să fi fost anunțat. Melmoth era plecat la Dieppe, unde se ducea adeseori, atras de dragostea prietenului său Thaulow și de unde urma să se înapoieze tocmai seara. Dar el nu ajunsese decât la miezul nopții.

Era încă iarnă. Era frig, era urât ... Ziua întreagă am rătăcit pe plaja deșartă, descurajat și plictisit. Cum de-și alesese Wilde un loc de refugiu ca Bernevalul? Jalnic sat!

Se lăsă noaptea. M-am întors să opresc o cameră la hotel, chiar la același hotel unde locuia Melmoth și care, de altfel, era singurul de prin locurile acestea. Era un hotel curat, situat într-o poziție plăcută, nu adăpostea decât puține și neînsemnate ființe, biete personajei lângă care a trebuit să-mi iau masa. Ce societate tristă pentru Melmoth! Noroc că aveam cu mine o carte. Posomorâtă seară! Se făcuse ora unsprezece ... Eram hotărât să renunț de-a mai aștepta, când tocmai auzii huruitul unei trăsurii ... Domnul Melmoth sosise.

Domnul Melmoth e înghețat de frig. Pe drum a pierdut pardesiul. O pană de păun ce i-o adusesese servitorul în ajun (semn rău...) îi prevestise într-adevăr o nenorocire, și e fericit că nu-i decât aceasta. Dar el tremură și întreg hotelul se agită să-i încălzească o băutură.

Abia de m-a salutat. Nu vroia să se arate emoționat în fața nimănui. Tulburarea mea se risipește curând găsindu-l pe Sebastian Melmoth atât de asemănător lui Oscar Wilde cel de altădată: nu violentul liric din Alger, ci pe bunul Oscar Wilde, cel de dinaintea crizei. Și m-am trezit dus înapoi cu doi, cu patru sau cinci ani: aceeași blândă privire, același râs vesel, aceeași voce chiar ...

În hotel s-a instalat în două camere ce și le-a aranjat cu gust, cele mai bune camere ale hotelului. Sunt o mulțime de cărți pe masa lui și printre ele îmi arată volumul meu *Fructele pământului* ce apăruse de curând. În umbră, pe un pedestal, o frumoasă Sf. Fecioară în stil gotic...

Stăm așezați aproape de lampă și Wilde soarbe din băutură cu mici înghițituri. Observ, acum când e mai în lumină, că pielea obrazului i se făcuse roșie ca a unui om de rând iar cea de pe mâini și mai mult încă. Poartă din nou aceleași inele ce le purta altădată: unul, la care ținea el mai mult, are în cadrul pietrei un cărăbuș de lapislazuli. Dinții îi sunt grozav de ruinați. Vorbim. Îi amintesc de ultima noastră întrevvedere de la Alger. Îl întreb dacă n-a uitat că atunci aproape îi preziceam catastrofa.

– "Nu-i așa, îi zic, că știai cam ce te așteaptă în Anglia? Ai fi putut preveni pericolul și cu toate astea te-ai grăbit să-l înfrunți ..."

(Aici, cred că aș face mai bine să transcriu foile în care puțin timp după aceasta însemnasem tot ceea ce mi-am putut aminti din spusele sale.)

– "A, desigur! desigur, știam că se va sfârși trist. Acel sfârșit ori altul, eu îl așteptam. Trebuia să se termine astfel.

Ia gândește-te: – Să mergi mai departe era imposibil; și-apoi asta nu mai putea dura. Iată de ce, totul trebuia să se sfârșească odată. Închisoarea m-a schimbat cu desăvârșire și eu mă bizuiam pe această transformare. B... e groaznic; el nu poate pricepe asta, nu poate înțelege chiar că n-am să mai duc aceeași viață și învinovățește pe alții că m-am schimbat ...

Niciodată nu trebuie să reiei același mod de viață ... Viața mea e ca o operă de artă; un adevărat artist nu se apucă de două ori de același lucru ... chiar dacă nu i-a reușit prima dată. Viața mea, cea de dinainte de închisoare, a fost cu deosebire izbutită. E un lucru ce l-am terminat."

A aprins o țigară.

– "Publicul este într-atâta de teribil, încât niciodată nu recunoaște omul decât după lucrul pe care acesta l-a făcut ultima oară. Dacă m-aș reîntoarce acum la Paris, n-ar vedea în mine decât ... pușcăriașul. Și nu vreau să reapar decât după ce voi fi scris o dramă. Până atunci să mă lase în pace." Și, brusc, adăugă: "Nu-i așa că am făcut bine venind aici? Fiindcă, la început, eram foarte obosit, prietenii mei vroiau să plec în sud ca să mă odihnesc. Le-am cerut însă să-mi

caute în nordul Franței o plajă mică, unde să nu văd pe nimeni, unde să fie frig, unde soarele apare foarte rar ... Oh! nu-i așa că bine am făcut venind să locuiesc la Berneval?" (Afară era un timp cumplit.)

"Aici toată lumea e bună cu mine; preotul mai ales. Biserița îmi este atât de dragă! Închipuiește-ți că ea se numește Notre-Dame de Liesse! Ooo! nu-i așa că-i bine? Știu, acum, că niciodată nu voi putea părăsi Bernevalul, pentru că preotul mi-a oferit azi dimineață, pentru totdeauna, o strană în cor!"

"Și vameșii! Cum se mai plictiseau ei aici! ... I-am întrebat dacă n-au nimic de citit ca să-și poată trece timpul; și acum le duc toate romanele lui Dumas-Tatăl ... Nu-i așa că nu trebuie să mă mai mișc de aici?"

"Dar copiii! Ah! ei mă adoră! De ziua aniversării reginei, am dat o serbare mare, o masă bogată la care am avut patruzeci de școlari – pe toți! pe toți! în cap cu învățătorul! pentru a o sărbători pe regină! Nu-i așa că-i fermecător? ... Știi doar cât de mult îmi iubesc regina. Port totdeauna cu mine portretul ei." Și îmi arată, atârnat de zid, portretul reginei de Nicholson.

Mă ridic să-l privesc; lângă el este o mică bibliotecă; mă uit o clipă la cărți. Aș vrea să-l fac pe Wilde să-mi vorbească mai serios. Mă așez, și cu oarecare teamă îl întreb dacă a citit *Amintiri din casa morților*. Nu-mi răspunde direct la întrebare, însă începe:

– "Scriitorii ruși sunt extraordinari. Ceea ce le înalță până într-atâta cărțile lor, este mila care o pun în ele. Nu-i așa? Mai înainte îmi plăcea mult *Madame Bovary*, dar Flaubert n-a vrut în opera lui mila și iată de ce cartea pare rece. Mila e acea parte dintr-o operă prin care aceasta pare covârșitoare ... Știi, *dear*¹, că numai mila m-a oprit de a mă sinucide? Vai, în timpul primelor șase luni am fost nespus de nenorocit, încât voiam să mă omor; însă ceea ce m-a reținut să o fac este că îi vedeam și pe *ceilalți*, îi vedeam că erau la fel de nenorociți ca și mine, și-mi era milă. O, *dear*! minunat lucru e mila și când te gândești că eu nu o cunoșteam!" (Vorbea aproape încet, fără nici o exaltare.) "Ai înțeles bine ce lucru admirabil e mila? Cât despre mine, îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a făcut s-o cunosc. Intrasem în închisoare cu o inimă de piatră, fără să mă gândesc la altceva

decât la plăcerile mele, însă acum inima mi-e absolut sfărâmată; și pătruns-o mila și am înțeles acum că mila este cel mai de seamă, cel mai frumos lucru ce există pe lume... Și iată de ce nu urăsc pe cei ce m-au condamnat, și nu urăsc pe nimeni, pentru că fără ei n-aș fi cunoscut aceasta. B... îmi scrie niște scrisori teribile, îmi spune că nu mă pricepe deloc, că el nu înțelege cum de nu urăsc eu toată lumea, căci toată lumea mi-a fost potrivnică ... nu, el nu mă pricepe, nu poate să mă înțeleagă. Cu toate că îi repet în fiecare scrisoare: nu putem urma aceeași cale; el o are pe a sa și e frumoasă, eu o am pe a mea. Calea sa e aceea a lui Alcibiade, a mea este acum a Sf. Francisc de Assisi ... Îl cunoști pe Sf. Francisc de Assisi, oh! admirabil, admirabil! Vrei să-mi faci o mare bucurie? Trimite-mi cea mai bună descriere pe care o cunoști despre Sf. Francisc ..."

I-am promis-o și el reluă:

– "Da, apoi am avut și un admirabil director de închisoare, oh! un om cât se poate de încântător! În primele luni însă, am fost atât de nenorocit! Era, pe atunci, guvernator al închisorii un evreu foarte crud și asta numai din pricina desăvârșitei lui lipse de imaginație." Această frază rostită foarte repede avea un haz grozav, și fiindcă am izbucnit în râs, râde și el, o repetă, apoi continuă:

– "Nu știa ce să mai născocească pentru a ne chinui ... Să-ți ilustrez însă, lipsa lui de imaginație ... Trebuie să știi că în închisoare nu ești scos la aer decât o oră pe zi, într-o curte interioară, căreia îi dai ocol, un deținut în spatele celui alt și unde este oprit cu desăvârșire să vorbești. Ești supravegheat de paznici și e fără milă pedeapsa aceluia care este surprins încălcând interdicția! Cei care fac pentru prima dată închisoare, se recunosc după aceea că nu pot vorbi fără să-și miște buzele... Trecuseră deja zece săptămâni de când fusesem închis și nu spuseseam încă vreo vorbă cuiva, chiar nimănui. Într-o seară, în timpul orei de plimbare, pășeam ca de obicei unul în spatele altuia, când deodată - în urma mea - mă aud chemat pe nume: era deținutul din spate care-mi zicea: «Oscar Wilde, te plâng pentru că trebuie să suferi mai mult decât noi». Atunci am făcut o enormă efortare ca să nu fiu observat (încât credeam că voi leșina) și zisei fără să mă întorc: «Nu, prietene, suferim cu toții la fel» Și din ziua aceea n-am mai avut dorința de a-mi lua viața.

Adesea am vorbit în felul acesta. I-am aflat numele și cu ce se ocupa. Se numea P... un băiat bun; ooo! bun băiat! ... Nu știam însă

SA vorbesc fără să-mi mișc buzele, așadar, într-o scară. aud: «C.33 (C.33 eram eu) C.33 și C.48 ieșiți din rânduri.»

Am ieșit din rânduri și gardianul ne zise: «Veți fi duși înaintea domnului director!» Și fiindcă eram deja pătruns de milă, nu mi-a fost teamă decât pentru camaradul meu; cât despre mine, dimpotrivă, eram fericit că sufăr pentru el. Directorul era pornit rău. L-a chemat mai întâi pe P...: voia să ne cerceteze pe fiecare în parte, fiindcă, trebuie să-ți spun, pedeapsa nu e aceeași pentru cel ce a început să vorbească și cel ce-a răspuns. Pentru cel dintâi pedeapsa e dublă față de a celui alt; de obicei primul ia cincisprezece zile de carceră și al doilea numai opt: așa că, directorul voia să afle care dintre noi doi a vorbit întâiul. Și desigur P..., care era un băiat bun, a spus că el a vorbit. Când, după aceea, directorul m-a chemat pe mine, i-am spus că eu am fost acela. Atunci directorul s-a făcut roșu la față fiindcă nu pricepea. – «Păi, bine, dar P... a zis că el a început! Nu pot să înțeleg ...»

Gândește-te, *dear!* Nu putea să priceapă! Era încureat rău de tot directorul; zicea: «Păi, i-am dat cincisprezece zile..» apoi mai zise: «Dacă-i așa, vă dau câte cincisprezece zile amândurora.»

Nu-i așa că e extraordinar! Omul acesta nu avea pic de imaginație." Wilde se bucură mult de cele ce povestește; râde, este fericit că poate să-mi spună:

– "Desigur că, după cincisprezece zile, aveam și mai multă poftă de vorbă ca înainte. Nu-ți închipui câtă duiosie e să simți că suferi pentru altul. Puțin câte puțin, pentru că nu ocupai meru același rând la plimbare, am putut, încetul cu încetul să vorbesc tuturor celorlalți, adică tuturor! tuturor! ... Am cunoscut astfel numele fiecăruia, povestea fiecăruia și când ar fi trebuit să iasă din temniță ... Și fiecăruia dintre ei le spuneam: – ieșind din închisoare, primul lucru ce-l vei face este să te duci la poștă; o să găsești acolo, pentru dumneata, o scrisoare cu bani. Astfel că, în felul acesta, am început să-i cunosc pentru că-i iubeam mult. A fost cât se poate de fermecător. Poți să crezi că sunt trei dintre ei care au venit până aici să mă vadă? Nu-i așa că e un lucru admirabil?"

"Cel care l-a înlocuit pe inumanul director era un om foarte cumsecade, ooh! încântător om și, mai ales, binevoitor față de mine ... Și nu îți poți imagina cât de bine mi-a făcut în închisoare faptul că *Salomeea* se juca la Paris tocmai atunci. Când s-a văzut că piesa mea avea succes la Paris, și-au zis: Ai văzut! ciudat lucru! are talent, prin

amare. Și începând din acel moment mi s-a îngăduit să citesc orice doream."

"La început mă gândeam că ceea ce mi-ar face mai multă plăcere ar fi literatura greacă. Am cerut pe Sofocle, dar nu l-am înghițit. M-am gândit apoi la părinții Bisericii; nici ei însă, ba mai mult chiar, nu m-au interesat.

Și deodată mi-am amintit de Dante ... oh, Dante! l-am citit zilnic în italienește: l-am citit în întregime, însă nici *Purgatoriul* și nici *Paradisul* nu păreau a fi scrise pentru mine. *Infernul*, da! mai ales *Infernul* l-am citit și cum s-ar fi putut să nu-mi placă? Ne aflam în *Infern*, închisoarea noastră era *Infernul* ..."

În aceeași seară, mi-a vorbit și de proiectul unei drame despre Faraon, precum și despre o ingenioasă legendă despre Iuda.

A doua zi, mă duse într-o căsuță plăcută, la numai două sute de metri de hotel, pe care o închiriasse și începea s-o mobileze. Vroia să-și scrie aici dramele sale: mai întâi *Faraon*, iar mai apoi *Ahab* și *Jesabel* (el pronunță: *Isabelle*), al cărei subiect mi-l povesti într-un mod uimitor.

Trăsura cu care trebuie să mă întorc mă așteaptă. Wilde se urcă alături de mine ca să mă însoțească o parte din drum.

Îmi vorbește din nou de cartea mea, o laudă, însă, cu oarecare rezervă parcă. Trăsura se oprește. Își ia rămas bun și când dă să coboare, se întoarce deodată spre mine: – "Ascultă, *dear*, te-aș ruga să-mi promiți ceva acum. *Fructele pământului* este o carte bună ... foarte bună .. însă, *dear*, promite-mi: să nu mai scrii de acum niciodată cu *Eu*.

Și pentru că păream a nu fi înțeles cum trebuie, el reluă: – "Vezi, în artă nu există persoana *întâi*."

IV

Înapoiat la Paris, m-am dus să-i duc lui B... noutățile. B... îmi zise: – "Știi că are haz. Dar e cu totul lipsit de putere ca să suporte plictiseala. O știu foarte bine, căci îmi scrie zilnic. Sunt și eu de părere că e bine să-și termine piesa mai întâi, apoi va putea veni, căci niciodată n-a făcut vreun lucru demn de luat în seamă în singurătate. Simte nevoia să se amuze mereu. Numai lângă mine a scris tot ceea ce a scris el mai bun. "De altfel uite ultima sa scrisoare ..." B... o arată și mi-o citi. B... e

rugat să-l lase liniștit ca să-și termine *Faraonul* și Wilde spune, într-adevăr, că o dată terminată această piesă, el se va înapoia, îl va regăsi și scrisoarea se termină printr-o frază celebră: "... și atunci voi fi din nou *Regele vieții*." (The King of life).

V

La scurt timp după aceasta, Wilde veni la Paris.

Piesa n-a fost scrisă și nici nu va mai fi.

Societatea e mășteră când vrea, să suprime un om, și cunoaște pentru aceasta mijloace mult mai rafinate decât moartea ... Wilde suferise destul timp de doi ani și într-un fel pasiv. Astfel voința îi fusese nimicită. În primele luni el își mai făcu iluzii, curând însă curajul i se stinse. Și asta apărură ca o abdicare. Nimic nu mai rămăsese din viața lui ce se prăbușise, nimica, decât o adiere din ceea ce fusese el odinioară; o fierbinte dorință, imediată, de a dovedi că încă mai gândește, că avea încă spirit, că spiritul nu era căutat, forțat și vetust. Nu l-am mai văzut apoi decât în două rânduri.

Într-o seară, plimbându-mă pe bulevard cu G... mă auzii striga pe nume. M-am întors: era Wilde. Vai, cât se schimbase!... "Dacă voi reapărea înainte de a fi scris o dramă, lumea nu va vedea în mine decât pușcăriașul", îmi spusese cândva. Și iată-l că reapăruse fără să fi scris drama, și, pentru că i se închiseseră câteva uși în nas, el nu mai cuteza să răzbată în altă parte; se învârtea pe la unul sau la altul. De mai multe ori, prietenii săi încercaseră să-l salveze, își băteau capul, l-au trimis în Italia. Wilde fugea; cădea din nou. Chiar cei care îi rămăseseră prieteni statornici până în cele din urmă mi-au spus de atâtea ori că "nu mai făcea să te întâlnești cu Wilde" ... încât eu mărturisesc că am fost oarecum stingherit să-l văd, și mai ales într-un loc unde trecea multă lume. Wilde era la o masă pe terasa unei cafenele. El comandă pentru G... și pentru mine două cocktailuri ... Am încercat să mă așez în fața lui, să fiu adică cu spatele către lume. Wilde se simți atins de acest gest pe care-l socotea pricinuit de-o absurdă rușine (și, vai, nu se înșela deloc):

– "Oh, stai, uite colea, lângă mine, îmi zise arătându-mi un scaun alături de dânsul. – Sunt așa de singur acum!"

Wilde era încă bine îmbrăcat; doar pălăria nu-i prea strălucea, iar gulerul - de aceeași formă pe care o purtase totdeauna, nu era chiar atât de curat, iar mânecile redingotei erau puțin roase.

– "Când, odinioară, îl întâlneam pe Verlaine, nu roșeam alături de el, reluă el cu un fel de forță. Eram bogat, fericit, încărcat de glorie, dar simțeam că a fi văzut alături de el era o onoare pentru mine, chiar când Verlaine era beat ..." Închipuindu-și apoi că îl plictisea pe G... (așa presupun), schimbă brusc tonul, încercă să aibă spirit, să-și bată joc de toate și curând deveni penibil. Aici, amintirea mea rămâne cumplit de îndurerată.

În sfârșit, eu și prietenul meu ne ridicarăm. Wilde ținu să plătească el masa. Voi am să-mi iau rămas bun, când, mă trase deoparte și, încurcat, cu o voce scăzută:

– "Ascultă, îmi zise, trebuie să știi... sunt cu desăvârșire lipsit de mijloace ..."

Câteva zile după asta, îl revăzui pentru ultima oară. Nu voi cita convorbirea ce am avut-o cu el decât într-un cuvânt. Mi-a spus de strămătorarea în care se afla; de imposibilitatea de a mai continua astfel și de nevoia de a începe chiar o muncă oarecare.

I-am reamintit cu tristețe de promisiunea ce și-o făcuse de a nu se înapoia la Paris, decât cu o piesă terminată.

– "Ah, pentru ce, începui eu, ai părăsit atât de repede Bernevalul, când ar fi trebuit să mai stai acolo încă multă vreme? Nici nu-ți pot spune cât de mâhnit sunt, dar ..."

El mă întrerupse, își puse mâna într-a mea și mă privi cu cea mai dureroasă dintre priviri:

– "Nu osândi, îmi zise, *pe ucelu care a fost lovit.*"

ANDRÉ GIDE

bucurat de un succes uriaș ținând la New York, Boston și Chicago mai mult de două sute de conferințe. În același timp se juca o piesă : sa intitulată *Vera*.

În timpul celor cinci sau șase ani care au urmat, Oscar Wilde a venit deseori la Paris și a călătorit în Italia, ducând o existență relativ retrasă. În 1884 s-a căsătorit cu Constance Lloyd. Cariera sa activă nu începe, în mod real, decât în 1888 cu *Micul Prinț și alte Povești*, carte ilustrată de Walter Crane și de Jacomb Hood. Este o culegere de povești feerice sub care se ascunde o satiră spirituală a vieții contemporane. În 1891, a apărut *Crima Lordului Arthur Savile și alte Povestiri*, o nouă culegere de povestiri și un roman: *Portretul lui Dorian Gray*. În luna martie a aceluiași an, Oscar Wilde publicase în *Fortnightly Review*, o *prefață la Dorian Gray*, în care se susținea că "orice artă este absolut inutilă", în timp ce - ca student - fusese adeptul înverșunat al doctrinei "artă pentru artă". Spre sfârșitul aceluiași an, Oscar Wilde aduna într-un volum intitulat *Intențiuni diferite* dizertații asupra unor paradoxuri estetice. În 1892, i-a apărut o a treia culegere de povestiri feerice: *The House of Pomegranates* (*Casa dintre rodii*).

Între timp (1891) i se reprezenta la New-York o tragedie: *Ducesa de Padua*, pe care o scrisese în versuri albe. Din acest moment, Wilde se dedică teatrului. Prima sa comedie ușoară, *Lady Windermere și evantaiul ei*, a fost jucată la 20 februarie 1892, la Saint-James Theatre și a fost tipărită în anul următor. În aprilie 1893 s-a reprezentat cu același succes o a doua comedie a sa: *O femeie fără importanță*. Câteva luni mai târziu cenzura îi refuză autorizația de a monta *Salomeea*, piesă scrisă în limba franceză. Oscar Wilde a tipărit-o într-un superb format in quarto, în 1893, sub titlul simplu: *Salomeea, dramă într-un act*. Lordul Alfred Douglas a tradus-o în engleză; a fost publicată la Londra, în 1894, într-o ediție de lux ce conținea zece ilustrații minunate, făcute de Aubrey Beardsley.

În 1894, Oscar Wilde a publicat *The Sphinx*, catalog poetic de "amori dese și libere", dedicat lui Marcel Schwob; aici el imita tehnica din *In memoriam*, vestitul poem al lui Alfred Tennyson. În această epocă au apărut, la Oxford, două numere din revista *The Humeleon*; Oscar Wilde a imprimat tonul revistei scriind un articol intitulat *Cugetări și precepte pentru uzul tinerilor*. A mai publicat, în *Fortnightly Review* (iulie 1894), foarte ciudatele *Poeme în proză*.

La 3 ianuarie 1895, i s-a jucat la Haymarket Theatre o a treia comedie: *The Ideal Husband* (Soțul ideal). La 14 februarie din anul următor, Oscar Wilde cunoștea încă o dată succesul cu cea de-a patra piesă a sa: *Importanța de a fi onest*; aceste piese nu au fost tipărite decât în 1899.

Opera dramatică a lui Oscar Wilde se limitează la aceste piese. În 1895, i s-a furat manuscrisul unei drame poetice intitulată *O tragedie florentină*, ca și versiunea complet refăcută și completată a unui eseu despre sonetele lui Shakespeare, dintr-o *History of M.W.H.*, al cărui rezumat apăruse în iulie 1889 în *Blackwood Magazine*.

În martie 1895, Oscar Wilde intenționează marchizului de Queensbury un proces de defăimare. Ca rezultat este acuzat de marchiz, la rândul său, de acte demne de oprobriul social, ce cad sub incidența legii. Oscar Wilde este arestat. După lungi dezbateri, la 27 mai 1895, este declarat vinovat și condamnat la doi ani de închisoare, în condiții de *hard labour*¹. Era pentru el, din toate punctele de vedere, dezastrul definitiv.

Cu toate insistentele demersuri întreprinse de prietenii săi, Oscar Wilde trebuie să facă cei doi ani de închisoare și nu este eliberat decât la 1 mai 1897.

După eliberare trece granița și nu se mai întoarce în Anglia niciodată. Își petrece vara la Berneval (Sena-Inferioară) și apoi, după o scurtă ședere la Paris, rămâne câteva luni la Napoule, o stațiune balneară din Alpii Maritimi, după care se duce în Corsica și în Sicilia, se oprește la Neapole, la Pausilippe și la Roma. În sfârșit, se întoarce la Paris, unde este cunoscut sub numele de Sébastien Melmoth; își luase acest pseudonim în amintirea sfântului Sebastian și a săgeților brodate pe uniformă prizonierilor englezi și a unui personaj dintr-un roman de Maturin, unchiul său: Melmoth the Wanderer (Vagabondul). Locuiește în diferite hoteluri modeste și prin case mobilate și moare de meningită la 30 noiembrie 1900 în Hotel Alsace, de pe Rue des Beaux-Arts. La 3 decembrie, câțiva prieteni îl însoțesc pe ultimul său drum spre cimitirul Bagneux.

Soția sa murise în 1896. Fiii lui, Cyril, născut în 1885 și Vivian, născut în 1886, intră în drepturile lor.

¹ Temniță grea (eng.)

Oscar Wilde scrie *De profundis* în 1897, în timp ce se afla în închisoare. *Balada închisorii din Reading* este compusă în 1898, la Berneval; Oscar Wilde o semnează cu numărul pe care îl purta ca ocnaș: C.33.

Henry-D. Davray

**SCRISORI DIN ÎNCHISOARE
ALE LUI OSCAR WILDE
CĂTRE ROBERT ROSS**

10 martie 1896

Dragul meu Robbie.

Te rog să scrii imediat o scrisoare Domnului ..., în care să-i spui că, dat fiind că soția mea mi-a făgăduit că în cazul că ar muri înaintea mea îmi lasă testament o treime din bunuri, nu vreau să mă opun în nici un fel dorinței ei de a cumpăra partea mea de uzufruct. I-am adus atâta nenorocire și am pricinuit copiilor mei un asemenea dezastru, încât nu am dreptul să fac nimic împotriva dorințelor sale. Când a venit aici să mă vadă a fost nobilă și bună cu mine. Am deplină încredere în ea. Te rog să scrii această scrisoare fără întârziere și să mulțumești prietenilor mei pentru bunătatea lor. Sunt convins că, lăsând-o pe soția mea să facă asta, procedez cum trebuie.

Te rog scrie-i lui Stuart Merrill, la Paris, sau lui Robert Sherard și spune-le cât de fericit am fost când am aflat de reprezentarea piesei mele; transmite-i lui Lugné Poe mulțumirile mele: nu-i puțin lucru ea, în acest timp de dizgrație și rușine, să mai fiu considerat încă artist. Aș dori să mă pot bucura mai mult de toate astea, dar am senzația că sunt mort pentru orice emoție în afară de teamă și de disperare. Totuși, comunică-i lui Lugné Poe că sunt mișcat de onoarea pe care mi-a făcut-o. Ma temi că nu-ți va veni prea ușor să citești aceste rânduri, dar cum nu mi se îngăduie să am nici cerneală și nici pană, cred că am uitat să scriu: te rog să mă ierți. Mulțumește-i lui More pentru strădania lui de a-mi trimite cărți: din nefericire, când citesc din poezii grecești și latine, mă apucă durerea de cap - de aceea nu mi-au fost de mare folos; oricum, procurându-mi-i, el a dat dovadă de multă bunătate. Roagă-l să-i comunice Joannei de Wimbledon întreaga mea grațitudine. Răspunde-mi, te rog, la această scrisoare și vorbește-mi despre literatură, despre cărțile noi etc., - de asemenea despre piesa lui Iones, despre modul în care Forbes-Robertson își conduce teatrul, despre orice tendință nouă apărută pe scenele din Paris și din Londra. Încearcă să afli ce-au spus Lemaître, Bauer și Sarcey despre *Salomea* și dă-mi un scurt raport. Scrie-i lui Henri Bauer și spune-i că sunt mișcat de vorbele frumoase pe care le-a scris despre mine. Robert Sherard îl cunoaște. A fost frumos din

partea ta că ai venit să mă vezi. Trebuie să mai vii. Aici mă simt copleșit de teama de moarte și de teama - și mai mare încă - de a trăi în tăcere și mizerie.

Mă gândesc la tine, întotdeauna, cu o adâncă afecțiune.

Aș vrea ca Ernest să se ducă pe Oakley Street să-mi caute cufărul, șuba și exemplarele din lucrările pe care le-am dat iubitei mele mame - cere-i-le lui Leverson în numele căruia a fost luat locul de îngropăciune al mamei.

Prietenu! tău.

Oscar Wilde

II

6 ianuarie 1897

Dragă Robbie, gândește-te la propunerea mea. Consider că soția mea care, în privința banilor, este foarte cinstită și generoasă, va înapoia cele șaptezeci și cinci de lire sterline plătite în contul meu. Sunt sigur că o va face. Dar cred că ar trebui să i le oferi din partea mea; consider că nu trebuie să primesc de la ea nici un ban. Pot accepta ceea ce mi se dă din iubire și afecțiune, dar nu pot accepta ceea ce mi se dă fără voie sau din obligație. Aș prefera să-i redau soției mele deplina libertate. Se poate recăsători. În orice caz, cred că, dacă ar fi liberă, mi-ar îngădui să-mi văd, din când în când, copiii. Este lucrul pe care mi-l doresc. Dar, mai întâi, trebuie să-i redau libertatea și e mai bine s-o fac ca un gentleman, înclinând capul și acceptând totul. Trebuie să analizezi întreaga problemă, căci această dificultate se datorează ție și acțiunii tale nesocotite. Comunică-mi ce gândești și ce gândesc și ceilalți despre asta. Nu mă îndoiesc că ai făcut cum ai crezut că-i mai bine. Dar ai plecat de la un punct de vedere greșit. Pot să spun cu toată sinceritatea că, gândind că tot ceea ce se întâmplă e bine, izbutesc - treptat - să ajung la un echilibru spiritual. Poate că este vorba de o filosofie, sau de sufletul meu zdrobit, sau de religie, sau de întunecata apatie a disperării. Dar, oricare ar fi originea lui, acest sentiment este foarte puternic în mine. N-am dreptul să-mi țin soția legată de mine fără voia ei. Are tot dreptul la libertate și mi-ar face plăcere să nu fiu pentru ea o povară. Să fiu întreținut de ea e o situație josnică. Vorbește despre asta cu More

Wey. Cere-i să-ți arate scrisoarea pe care ți-am trimis-o. Roagă-l pe **Dadele** tău Aleck să-și spună părerea. Gândirea sa e foarte dreaptă.

Și acum să trecem la alte lucruri. Nu am avut încă prilejul să-ți **multumesc** pentru cărți. Au fost foarte binevenite. Interzicerea reviz-
lor m-a contrariat mult, dar romanul lui Meredith m-a fermecat. Ce **mare** artist și ce temperament sănătos! Are perfectă dreptate când **afirmă** că un echilibru sănătos trebuie să fie calitatea esențială a ro-
manului. Și totuși, până acum, doar animalul din om s-a exprimat în **arta** și în literatură. Scrisorile lui Rossetti sunt abominabile - evident **blaturi** comise de fratele lui. M-a interesat totuși, să văd că opera **anchiului** meu, *Melmoth*, și *Sidonia* mamei au fost două dintre cărțile **pe** i-au fascinat tinerețea. În ceea ce privește conspirația împotriva sa, **la** ultimii lui ani, cred că ea a existat cu adevărat și că fondurile au **fost** furnizate de Banca Haka. Escorta unui sturz în Cheyne Walk mi **se** pare foarte suspectă, deși William Rossetti spune: "N-am văzut **nimic** neobișnuit în cântecul sturzului".

Scrisorile lui Stevenson sunt și ele foarte amăgitoare - constat că **un** mediu românesc este cel mai rău mediu posibil pentru un scriitor **de** romane. În Gower Street, Stevenson ar fi putut scrie un nou *Cei* **trei** mușchetari. În Samoa, el a scris scrisori despre germani pentru *Times*. Văd aici și urmele unui foarte mare efort de a duce o viață **firească**. Ca să crapi bine lemnele pentru tine și în folosul celorlalți, **trebuie** să fii incapabil să descrii procedeul. De fapt viața naturală e **viața** inconștientă. Stevenson nu a făcut decât să extindă domeniul **artificialului** amuzându-se să așe pământul. Dacă îmi voi petrece res-
tul vieții citindu-l pe Baudelaire într-o cafenea, voi duce o viață mai **firească** decât dacă mi-aș pune să tai mă răcini sau să plantez arbori de **cacao** în mlaștini.

La drum este foarte exagerat. Este o simplă jurnalistică. Nu se **aude** niciodată nici o notă din muzica descrisă. Subiectul este mi-
nunat, dar stilul este lipsit de valoare, neîncheșat și flasc. O franceză **mai** proastă decât a lui Ohnet. Ohnet se străduie să fie banal și aici **izbutește** să fie. Huysmans se străduiește să nu fie și este... Romanul **lui** Hardy este plăcut, iar cel al lui Harold Frédéric foarte interesant **prin** subiect. Dar fiindcă în biblioteca închisorii nu există nici un **roman** potrivit pentru bieții tovarăși de lanțuri cu care îmi duc viața, **mă** gândesc ca, mai târziu, să ofer bibliotecii vreo duzină de romane: **pe** cele ale lui Stevenson (aici nu există decât *Săgeata neagră*),

câteva romane de Thackeray (nu au nici unul), câteva de Jane Austen (nici dintre acestea nu există nimic) și câteva cărți bune, în genul lui Dumas Père, Stanley Weyman, de exemplu, sau de oricare alt autor tânăr. Ai spus că Henley avea un protejat? La fel numitul Anthony Hope. După Paște, poți face o listă de vreo paisprezece volume și pot cere să-mi fie remise. Ele ar fi pe placul celor cărora nu le pasă de *Jurnalul fraților Goncourt*. Nu uita că le voi plăti eu.

Mi-e groază la gândul că voi intra în lume fără să am nici măcar o carte care să fie a mea. Mă întreb dacă unii dintre prieteni, precum Cosmo Lennox, Reggie Turner, Gilbert Burgess, Max și alții nu ar vrea să-mi dea câteva cărți. Știi ce cărți îmi doresc: Flaubert, Stevenson, Baudelaire, Maeterlinck, Dumas Père, Keats, Marlowe, Chatterton, Coleridge, Anatole France, Théophile Gautier, Dante și întreaga literatură dantescă, Goethe, literatura ghoe-teană și altele. Ar fi pentru mine o mare bucurie să fiu așteptat de cărți, poate că există câțiva prieteni care doresc să-mi facă acest bine. Sunt animat de o mare recunoștință, deși adeseori, mi-e teamă de asta, par a nu mai fi eu. Dar amintește-ți că și în afara vieții de închisoare, am avut întotdeauna tot felul de frământări.

Ca răspuns, poți să-mi trimiți o scrisoare lungă, dedicată în întregime teatrului și cărților.

Ultima ta scrisoare era scrisă într-un mod atât de înspăimântător, încât s-ar fi zis că te pregăteai să alcătuiești un roman în trei volume despre redutabila propagare a ideilor comuniste printre bogați, sau să corupi în vreun fel un tineret care a fost și va rămâne întotdeauna plin de promisiuni. Dacă te nedreptățesc atribuindu-ți cele scrise de tine unei asemenea cauze, te rog să ții seama de morbiditatea produsă în mine de o lungă închisoare. Dar, te rog, scrie-mi clar. Altfel, s-ar putea crede că nu ai nimic de ascuns.

Presupun că în această scrisoare există multe lucruri oribile. Citește scrisoarea mea lui More. Sper că Harris va veni sâmbătă să mă vadă. Amintește-le de mine lui Arthur Clifton și soției sale care, după părerea mea, seamănă foarte mult cu soția lui Rossetti - au același păr superb - dar care are mai multă grație cu toate că doamna Siddal este fermecătoare și poemul ei de cea mai bună calitate.

Al tău, totdeauna,
OSCAR WILDE

2 decembrie 1896

... La aceste puncte, care sunt pure afaceri, More Adey va vrea, poate, să dea un răspuns. Mi se va îngădui să primesc scrisoarea sa în care va fi vorba numai despre afaceri. Vreau să spun că ea nu va fi o piedică pentru misiva ta literară; à propos, Directorul închisorii mi-a citit afectuosul tău mesaj.

În ceea ce mă privește, dragul meu Robbie, am puține lucruri plăcute să-ți spun. Refuzul de a-mi comuta pedeapsa a fost ca o lovitură dată cu o sabie de plumb. Mă simt ca buimăcit sub o apăsătoare senzație de durere. Mă hrănisem cu speranță și acum angoasa, înformată, se hrănește pe săturate din mine, ca și cum propria-i poftă ar fi secătuit-o de puteri. Cu toate acestea, în acest aer blestemat al închisorii, există unele lucruri mai bune decât altădată: oamenii mi-au arătat simpatie și nu mă mai simt atât de cumplit de izolat de ceilalți, fapt ce reprezenta pentru mine, înainte, o sursă de teamă și de tulburare. Citesc din Dante și fac extrase și adnotări pentru plăcerea de a folosi pana și cerneala. Mă simt mai bine în multe privințe, și mă voi pune să învăț germana. Închisoarea mi se pare a fi locul cel mai potrivit pentru un asemenea studiu.

Există totuși o așchie - la fel de dureroasă, ca și aceea a sfântului Pavel, deși foarte diferită -, pe care trebuie, în această scrisoare, să o smulg din carnea mea. Ea este pricinuită de un mesaj pe care l-ai scris pe o bucată de hârtie ca să-l pot vedea. Simt că, dacă aș păstra taina, răul s-ar întinde în spiritul meu (așa cum lucrurile veninoase cresc în întuneric) și s-ar instala lângă alte gânduri înfricoșate care mă rod ... Căci gândirea pentru cei ce sunt singuri și reduși la tăcere în lanțuri, nu este "vie și înaripată", cum credea Platon, ci ceva mort ce naște lucruri îngrozitoare, ca o mlaștină ce își arată monștrii la lună.

Vreau să-ți vorbesc, firește, despre ceea ce îmi spui cu privire la simpatia celorlalți, care se îndepărtează de mine, sau amenință să o facă, din pricina profunde amărăciuni a simțămintelor mele; îmi dau seama că scrisoarea mea a fost arătată și altora... Or, nu vreau ca scrisorile mele să fie arătate ca niște curiozități: lucrul acesta mă supără profund. Eu îți scriu liber, ca unuia dintre cei mai buni prieteni ai mei și, cu câteva excepții, faptul de a pierde simpatia celorlalți nu mă doare. Nici un om aflat în simpatia mea nu poate cădea în

mocirla vieții fără să-și atragă multă milă din partea celor inferiori lui, dar știu că, atunci când o piesă durează prea mult, spectatorii oboresc. Tragedia mea a durat mult prea mult, punctul ei culminant a trecut; deznodământul este meschin; sunt deplin conștient de faptul că, atunci când va veni sfârșitul, mă voi întoarce ca un vizitator nedorit spre o lume care nu are nevoie de mine. Un *revenant*, cum spun francezii, un strigoi al cărui păr a albit în timpul anilor lungi de temniță și pe care durerea l-a desfigurat. Oricât de îngrozitori ar fi morții ce ies din morminte, oamenii vii ce se ridică din mormânt sunt încă și mai îngrozitori. Sunt foarte conștient de aceasta. După optsprezece luni groaznice petrecute într-o celulă de închisoare, vezi lucrurile și oamenii așa cum sunt în realitate. Spectacolul te prefăce în piatră.

Să nu crezi că vreau să dojenesc pe cineva pentru viciile mele. Prietenii mei au avut de-a face cu ele tot atât de puțin cât am avut și eu de-a face cu viciile lor. În privința asta natura ne-a fost tuturor o mamă vitregă. Îi dojenesc că nu prețuiesc omul pe care l-au distrus. Atâta vreme cât masa mea a fost roșie de vin și de roze, ce le pasă? Geniul meu, viața mea de artist, opera mea și liniștea de care aveam nevoie ca să o desăvârșesc nu însemnau nimic pentru ei... Admit că mi-am pierdut capul... Eram orbit, pierdut, incapabil de judecată ... Am făcut un pas fatal. Și acum sunt așezat pe o bancă de lemn într-o celulă de pușcărie. În toate tragediile există un element grotesc. Știi care e elementul grotesc din tragedia mea. Să nu crezi că nu mă dojenesc, mă blestem zi și noapte pentru nebunia de a fi îngăduit unui lucru să-mi domine viața. Dacă între acești pereți ar exista un ecou, el ar repeta în veci: "Nesimțitorule!" Sunt foarte rușinat de prietenii mele ... Căci un om poate fi judecat după prietenii săi. Este o probă după care putem cântări omul. Și unele dintre prietenii mele îmi provoacă o sfâșietoare umilință... o prezentare completă a lor o poți citi în dosarul meu de la proces. Este pentru mine o sursă zilnică de umilință mentală. La unele nu mă gândesc niciodată. Ele nu mă frământă și nu au nici o importanță ... La drept vorbind, întreaga mea tragedie pare să fie grotescă și atât. Deoarece, ca urmare a faptului că m-am lăsat prins în capcană ... și în cea mai infectă mocirlă din Malebolge, mă situez între Gilles de Retz și marchizul de Sade. Există locuri în care nimeni, cu excepția nebunilor, nu are îngăduința de a râde și - chiar și în cazul nebunilor - aceasta reprezintă o încălcare a regulii; altfel, cred că aş putea să râd de toate astea ... Nu lăsa pe nimeni să creadă că atribui altora gânduri josnice. În realitate ei nu

aveau nici un fel de gânduri rele. Gândurile tin de intelect. Ei aveau numai pasiuni, și asemenea pasiuni sunt zei falși, care au nevoie, cu orice preț, de victime: în cazul de față au avut o victimă încununată cu lauri.

Acum am smuls așchia. Rândul scris de tine în grabă mă mistuia îngrozitor. În prezent nu mă mai gândesc decât la restabilirea ta și aștept să te văd scriind, în sfârșit, minunata poveste a ...

Te rog amintește-le de mine iubitei tale mame și lui Aleck. "Sfinxul aurit" este, cred, la fel de minunat ca întotdeauna. Și transmite din partea mea toate gândurile și simțămintele mele bune, ca și omagiile mele, doamnei Wimbledon, al cărei suflet este un adevărat sanctuar pentru cei ce se află la nevoie. Nu arăta această scrisoare altora, și în răspunsul tău nu comentează cele ce-ți scriu. Vorbește-mi despre această lume a umbrelor pe care am iubit-o atât de mult; mai vorbește-mi despre viață și despre suflet. Vreau să aflu cât mai mult despre povirile ce m-au rănit; în suferința mea se află multă milă.

Al tău.
OSCAR

IV

Închisoarea Majestății sale
Reading
1 aprilie 1897

Dragul meu Robie,

Îți trimit, în afară de această scrisoare, dar odată cu ea, un manuscris care - sper - îți va ajunge în bună ordine. De îndată ce îl vei primi doresc să îl copiezi cu grijă; țin la asta din mai multe motive, dintre care unul îți va fi de ajuns. Vreau ca în cazul în care voi muri, să fii moștenitorul meu literar și să ai controlul absolut al lucrărilor, scrisorilor și tuturor hârtiilor mele. Imediat ce voi avea, în mod legal, dreptul de a redacta un testament o voi face. Soția mea nu-mi înțelege asta, nu mă pot aștepta s-o intereseze, iar Cyril nu-i decât un copil. De aceea mă îndrept spre tine, așa cum o fac, la drept vorbind, pentru orice lucru; vreau să ai toate lucrările mele. Beneficiul adus din vânzarea lor va putea fi plasat în contul lui Cyril și al lui Vivian. Or, dacă ești moștenitorul meu literar trebuie să te afli în posesia singurului document care dă o explicație purtării mele deosebite.

... Citind această scrisoare vei vedea care este explicația psihologică a unui comportament, care din exterior pare o combinație de idiotie absolută și de bravadă vulgară. Într-o zi - nu neapărat în timpul vieții mele - adevărul va trebui să fie cunoscut. Dar nu am intenția să rămân veșnic cocoțat pe stâlpul grotesc unde am fost pus; și asta pentru simplul motiv că am moștenit de la tatăl meu un nume de o mare distincție și pentru că nu-mi pot îngădui ca acest nume să fie înjosit pentru totdeauna ... Eu nu-mi apăr purtarea, o explic. Scrisoarea mea conține și unele pasaje care vorbesc despre dezvoltarea mea mentală în închisoare și despre inevitabila evoluție care s-a produs în caracterul și în atitudinea mea față de viață. Și vreau ca tu și alții care ați rămas lângă mine și mi-ați păstrat afecțiunea, să știți în ce fel vreau să dau piept cu lumea. Dintr-un anumit punct de vedere, desigur, știu că în ziua eliberării mele voi trece pur și simplu dintr-o închisoare în alta și sunt momente în care lumea întreagă nu mi se pare mai mare decât celula în care mă aflu, și ea îmi apare la fel de plină de spaime. Și totuși, cred că la început, Dumnezeu a creat o lume pentru fiecare om în parte și că trebuie să căutăm să trăim în această lume care se află înăuntrul nostru. Oricum, tu vei citi aceste pasaje din scrisoarea mea cu mai puțină greutate decât ceilalți. Cu siguranță că nu trebuie să-ți amintesc cât de fluid este pentru mine - și pentru noi toți - un lucru gândit și din ce substanță evanescentă sunt făcute emoțiile noastre. În același timp întrezăresc o țintă posibilă spre care, prin artă, pot să mă îndrept. Probabil că vei putea să mă ajuți.

În ceea ce privește copia ce trebuie făcută, iată intențiile mele: manuscrisul este prea lung pentru ca un secretar să-l poată copia, iar scrisul tău, dragă Robbie, așa cum mi-a apărut în ultima ta scrisoare este făcut să-mi aducă aminte că această sarcină nu trebuie să-ți fie încredințată. Cred că singurul lucru ce trebuie făcut este să adoptăm o atitudine modernă și să dăm manuscrisul la dactilografiat; desigur, nu trebuie să dai manuscrisul din casă. Dar n-ai putea s-o determini pe doamna Marschall să-ți trimită pe una dintre dactilografele sale - se poate conta mai bine pe femei, căci ele nu au nici o ținere de minte pentru lucrurile importante - în Horton Street sau la Phillimore Gardens ca să facă această copie sub supravegherea ta? Te asigur că mașina de scris, când se bate la ea cu expresivitate, nu-i mai greu de suportat decât un pian la care cântă o soră sau vreo rudă apropiată. La drept vorbind chiar și mulți dintre oamenii cei mai atașați de căminul lor o preferă.

Vreau ca această copiere să nu fie făcută pe hârtie subțire, ci pe hârtie bună, precum aceea pe care se copiază rolurile dintr-o piesă, și să fie lăsată o margine lată pentru corecturi ... Dacă această copiere se face la Horton Street, doamna dactilografă ar putea să primească masa printr-o deschidere zăbreliată, făcută în ușă, precum cardinalii când aleg un papă și asta până când ea apare la balcon și vestește lumii: *Hubet Mundus Epistolum*¹, căci este cu adevărat o enciclică și, așa cum bulele sfinților părinți sunt desemnate prin cuvintele cu care încep, tot astfel se va putea vorbi despre scrisoarea mea ca despre *Epistola: in carcere et vinculis*²...

La drept vorbind, Robbie, viața de temniță te face să vezi oamenii și lucrurile așa cum sunt în realitate. Cei din afară sunt înșelați de iluziile unei vieți în constantă mișcare. Ei se învârt odată cu viața și contribuie la irealitatea ei. Noi ce stăm nemișcați vedem și înțelegem. Fie că scrisoarea este bună sau nu, pentru naturile înguste și pentru creierele pătrate, mie mi-a făcut bine. Mi-am "curățat sufletul de-o grămadă de lucruri primejdioase", ca să împrumut un vers de la poetul pe care tu și cu mine am crezut, pe vremuri, că-l smulgem de la filistini. Nu e nevoie să-ți amintesc că exprimarea este ea însăși pentru un artist, supremul și unicul mod de viață. Trăim pentru că ne exprimăm. Printre multe lucruri pentru care trebuie să-i mulțumesc directorului închisorii, cea mai mare recunoștință i-o port pentru faptul că mi-a îngăduit să scriu după plac și cât vreau. Timp de aproape doi ani am purtat în suflet o povară din ce în ce mai mare de amărăciune, de care acum, în mare măsură, am scăpat. De cealaltă parte a zidului închisorii există câțiva bieți copaci înnegriți de funingine care sunt pe cale să se acopere de muguri de-un verde aproape tipător. Știu foarte bine ce li se întâmplă: își găsesc expresia.

Al tău,
OSCAR WILDE

¹ Omenirea are Epistola (l. lat.)

² Epistola: în temniță și în lanțuri (l. lat.)

<http://www.innprodf-tools.com>

DE PROFUNDIS

PREFAȚĂ LA EDIȚIA ENGLEZĂ

Mult timp lumea a manifestat o vie curiozitate față de manuscrisul lui *De Profundis* despre care se știa că se află în posesia mea, dat fiind că autorul le pomenise de existența lui multor prieteni. Această carte nu are nevoie de introducere și, încă și mai puțin, de vreo explicație. Nu trebuie decât să spun că ea a fost scrisă de către prietenul meu, în timpul ultimelor luni petrecute în temniță și că este singura lucrare care a scris-o în închisoare și ultima sa operă în proză. (*Balada Închisorii din Reading* nu a fost concepută și compusă decât după ce autorul și-a recâștigat libertatea.)...

Îndrăznesc să sper că *De profundis*, care redă într-un chip atât de viu și de dureros efectul unei prăbușiri sociale și al pedepsei cu închisoarea, asupra unei ființe înzestrate cu o natură puternic intelectuală și artificială, îl va face pe cititor să aibă o altă imagine asupra acestui spiritual și minunat scriitor.

Robert Ross

... Suferința este o clipă fără de sfârșit. Pentru noi, cei de aici, nu există anotimpuri. Putem doar să ni le înfățișăm în gând și să socotim când le-a venit vremea. Pentru noi, timpul nu înaintează, ci pare că descrie un cerc în jurul unui centru al durerii. Paralizanta monotonie a vieții de aici, în care fiecare lucru se petrece după un tipar neclintit, în așa fel încât mâncăm, bem, dormim și ne rugăm sau, cel puțin, înghenunchem pentru a ne ruga după legile rigide ale unei formule de fier, această monotonie absolută care face ca, până la cel mai mic amănunt, fiecare zi îngrozitoare petrecută aici să semene întru totul cu aceea de dinaintea ei, pare a se transmite până și forțelor din afară a căror existență esențială constă tocmai într-o neîncetată schimbare. Noi, cei închiși aici, nu știm nimic despre timpul semănatului sau al secerișului, despre secerătorii aplecați în holde sau despre culegătorii împrăștiați prin vii, despre iarba acoperită de albul de zăpadă al petalelor sau presărată cu fructele coapte, căzute din pomii livezii.

Pentru noi nu există decât un anotimp, anotimpul durerii. Ne-au fost luate până și soarele și lumina. Afară, lumina poate îmbrăca haină de azur și de aur, dar ochiul ferestruicii zăbreлите, sub care stăm, lasă să străbată, parcă furișându-se, doar câteva raze sărace și cenușii. În celule, ca și în inimile celor de aici, domnește mereu semiîntunericul. În sfera gândirii, ca și în sfera timpului, nu mai există mișcare. Un lucru pe care în mod obișnuit l-aș fi uitat de mult, sau l-aș putea uita ușor, acum mă apasă și îmi va apăsa gândurile și mâine. Amintește-ți aceasta și vei înțelege de ce scriu astfel ...

După o săptămână am fost mutat aici ... Peste trei luni mi-a murit mama. Nimeni n-a știut cât de mult am iubit-o și prețuit-o. Moartea ei m-a durut cumplit; dar eu, cel care eram odinioară prinț al limbajului, nu sunt în stare să găsesc cuvintele care să-mi exprime chinul sufletesc și rușinea. Ea și tatăl meu îmi lăsaseră un nume pe care îl acoperiseră de glorie și de noblețe nu numai în domeniile literaturii, artei, arheologiei și științei, ci și în istoria țării mele de baștină, precum și în dezvoltarea ei ca națiune. Mi-am făcut numele de veșnică ocară. L-am transformat într-un epitet josnic. L-am târât în noroi. L-am dat pe mâna brutelor ca să-l terfelească și pe mâna dușmanilor ca să facă din el un sinonim al nebuniei. Nici un condei nu va putea descrie marea

mea suferință de atunci și de acum. Soția mea, întotdeauna bună și nobilă cu mine, de teamă să nu aflu știrea din gura vreunui om străin, a făcut drumul de la Geneva în Anglia, așa bolnavă cum era, ca să-mi anunțe ea însăși această pierdere ireparabilă. Toți cei care mai țin încă la mine mi-au transmis cuvinte calde. Chiar și oameni pe care nu-i cunoscusem personal, aflând că o nouă durere se abătuse asupra mea, au scris la închisoare cerând să mi se comunice adâncă lor mâhnire...

Au trecut de atunci trei luni. Calendarul, atârnat pe ușa celulei, având scrise pe el numele și condamnarea mea, precum și purtarea în munca mea zilnică, mă informează că este luna mai...

Bunăstarea, plăcerea și izbânda pot fi grosolane și comune; durerea este, în schimb, cea mai sensibilă simțire dintre toate câte există. Orice mișcare din lumea gândirii face ca durerea să răspundă prin vibrații vii și cumplite. Foaia subțire de aur bătut ce înregistrează direcția unor forțe pe care ochiul nu le poate percepe este, în comparație cu ea, grosolană. Durerea este o rană ce sângerează când e atinsă de orice altă mână în afară de mâna iubirii; dar, chiar și atunci, ea sângerează, deși nu din pricina suferinței.

Pretutindeni unde-i durere, pământul este sfânt. Într-o zi vom înțelege însemnătatea acestei afirmații. Înainte de asta nu vom ști nimic despre viață și oameni cu o natură care poate să înțeleagă bine acest lucru. Când, între doi polițiști, am fost dus de la închisoare la Curtea de Juri, unul dintre acești oameni m-a așteptat în coridorul lung și întunecat, ca să poată, în fața mulțimii pe care un gest atât de cald și de simplu a redus-o la tăcere, să-și scoată pălăria în fața mea, în timp ce trecusem prin dreptul său, cu mâinile în cătușe și cu privirile lăsate în jos. Mulți oameni au ajuns în rai pentru lucruri mult mai puțin însemnate decât acesta. Sfinți ce îngenucheau ca să spele picioarele săracilor sau se aplecau să sărute obrazul leprosului erau însuflețiți de o simțire și de o dragoste asemănătoare. Nu i-am spus niciodată nici măcar un cuvânt despre acest gest al său. În clipa asta nu știu nici măcar dacă el își dă seama că l-am observat. Nu-i un gest pentru care se adresează mulțumiri în cuvinte formale. L-am pus printre lucrurile cele mai scumpe inimii mele. Îl păstrez acolo ca pe o datorie tainică pe care sunt fericit că nu o voi putea plăti niciodată. Este înmiresmat și reînnoit de smirna și aromele multor lacrimi. Atunci când înțelepciunea nu mi-a folosit la nimic, când filosofia a rămas stearpă, când vorbele celor

făcut și pe alții să înțeleagă. Byron a fost o figură simbolică legată de starea și patimile epocii sale. Legătura mea cu timpul a fost mai nobilă și mai adâncă, mai puternică și mai importantă.

Zei îmi dăduseră aproape totul. Dar eu m-am lăsat ademenit și mi-am acordat lungi perioade de lăncezeală nesăbuită și senzuală. Îmi plăcea să fiu hoinar, dandy, om la modă. M-am înconjurat de caractere josnice și de spirite meschine. Mi-am risipit propriul geniu și mi-am făcut o bucurie ciudată din a-mi irosi eterna tinerețe. Obosit de înălțimi, am coborât cu bună știință în adâncimi, căutând noi senzații.

Perversitatea a fost pentru mine, în sfera pasiunii, ceea ce a fost, în sfera gândirii, paradoxul. Până la sfârșit, dorința a fost o boală, sau o nebunie, sau amândouă laolaltă. Am devenit nepăsător față de viața altora. Mi-am luat bucuriile de unde mi-a plăcut să le iau, și-am trecut mai departe fără să-mi pese. Am uitat că și cea mai mărunță acțiune zilnică îți formează sau îți deformează caracterul și că ceea ce ai făcut în taina odăii tale va trebui, într-o bună zi, să spui în gura mare, în fața oamenilor. Am încetat să mai fiu stăpân pe mine însumi. N-am mai fost stăpân pe sufletul meu, dar n-am știut-o. Am îngăduit plăcerii să mă domine și am ajuns la o îngrozitoare stare de dizgrație. Acum nu-mi mai rămâne decât un lucru: umilința absolută.

În curând se împlinesc aproape doi ani de când mă aflu în închisoare. La început am fost stăpânit de-o deznădejde sălbatică; m-am lăsat în voia unei tristeți la care cu greu puteai privi și cuprins de-o mânie îngrozitoare și neputincioasă, de amărăciune și de indignare, de-o mare spaimă, de-o stare de nimicnicie ce nu poate fi descrisă, de-o durere ce nu-și afla cuvinte de exprimare. Am trecut prin toate suferințele. Știu mai bine decât Wordsworth ce a vrut el să spună în versurile:

*Suferința este veșnică, obscură și tainică
Eu are natura infinitului.*

Dar, dacă uneori mă bucuram la gândul că suferințele mele sunt nesfârșite, nu puteam îndura ideea că ele ar putea să fie lipsite de sens. Acum, ceva ascuns din ființa mea îmi spune că, pe lume, nu există nimic fără sens și că suferința are mai mult sens decât orice alt lucru. Acest *ceva*, ascuns în străfundul eului meu ca o comoară, este *Umlința*.

Este ultimul și cel mai bun lucru ce-mi rămâne; este cea din urmă descoperire la care am ajuns, punctul de plecare al unei noi dezvoltări. Acest gând mi-a venit din străfundul ființei mele; asta mă face să fiu sigur că a venit la momentul potrivit. Dacă cineva din afară mi-ar fi vorbit despre el, l-aș fi izgonit. Cum am ajuns la el eu însumi, țin să-l păstrez. Trebuie să-l păstrez. Este singurul lucru ce poartă în el elementele vieții, ale unei vieți noi, o *Vita Nuova* pentru mine. Dintre toate lucrurile, el este cel mai ciudat; nu-l poți dobândi decât renunțând la tot ceea ce ai. Ești sigur că ai intrat în posesia lui numai atunci când ai pierdut toate celelalte lucruri.

Acum, după ce am înțeles că el se află în mine, văd foarte limpede ce ar trebui să fac, ce, de fapt, trebuie să fac. Și, când folosesc o asemenea frază, nu-i nevoie să mai spun că nu fac nici o aluzie la vreo sancțiune sau la vreun ordin venit din afară. Nu aș admite asta. Sunt mult mai individualist decât am fost vreodată. Pentru mine, cu excepția a ceea ce vine din mine însumi, nimic nu are nici cea mai mică valoare. Natura mea caută un mod nou de realizare: este singurul lucru la care trebuie să mă gândesc acum. Și primul lucru pe care îl am de făcut este să mă eliberez de orice sentiment de amărăciune și răutate față de lume.

Nu am nici un bun și nici un cămin. Dar pe lume există lucruri și mai rele. Sunt foarte sincer când spun că, decât să părăsesc această închisoare păstrând în sufletul meu vreo dorință de răzbunare față de oameni, aș prefera să-mi cerșesc pâinea, mergând din poartă în poartă. Dacă nu voi primi nimic de la cei bogați, voi căpăta ceva de la cei sărmani. Cei care au mult sunt adeseori lacomi; cei care au puțin împart întotdeauna cu ceilalți tot ce au. Dacă sufletul îmi va fi luminat de iubire, nu mă va supăra faptul că voi dormi, vara, în iarba proaspătă și nici că mă voi adăposti, iarna, în vreo moară sau sub streășina vreunui hambar. Lucrurile exterioare ale vieții mi se par acum cu totul lipsite de importanță. Vezi cât de mare e individualismul la care am ajuns - sau, mai degrabă, la care ajung, căci drumul e lung și "acolo unde merg, sunt spini".

Desigur, știu bine că nu va trebui să cer de pomană la drumul mare și că, dacă mă voi întinde vreodată, seara, în iarba proaspătă, o voi face pentru a compune sonete la clar de lună. Când voi ieși din închisoare, R... mă va aștepta de cealaltă parte a porții cu lacăte de fier: el nu-i numai simbolul propriei sale afecțiuni, ci al afecțiunii pe care mi-o poartă

timent de nefericire; ar însemna ca toate lucrurile create atât pentru mine cât și pentru alții, ca frumusețea soarelui și a lunii, înșiruirea anotimpurilor, muzica aurorei și liniștea marilor nopți, ploaia ce cade printre frunze sau roua ce argintează firele de iarbă..., toate să-mi apară întunecate și să-și piardă puterea de a mă vindeca și de a-mi aduce bucurie. A regreta experiențele pe care le-ai cunoscut înseamnă a-ți opri propria dezvoltare; a le nega, înseamnă a pune o minciună pe buzele propriei tale vieți. Aceasta ar însemna renegarea propriului suflet.

Căci, după cum trupul absoarbe tot felul de lucruri, lucruri comune și impure ca și lucruri pe care preotul sau o anumită idee le-a purificat, și după cum el le transformă în forță și mișcare, în jocul armonios al mușchilor, în carnea delicat modelată, în părul ondulat și colorat în diferite feluri, în buze, în globurile ochilor, tot așa și sufletul își are funcțiile sale nutritive și poate să transforme în gânduri nobile și în pasiuni înalte ceea ce în sine este josnic, crud și degradant; mai mult încă, sufletul își poate găsi aici cele mai elevate moduri de afirmare și adeseori poate să se descopere, în chip desăvârșit, tocmai prin mijlocirea a ceea ce vroia să profaneze sau să distrugă.

Trebuie să accept deschis faptul de a fi fost prizonierul de rând al unei închisori de rând și, oricât de ciudat ar putea să pară, va trebui să învăț să nu-mi fie rușine de asta. Trebuie să accept acest lucru ca pe o pedeapsă; și, dacă ți-e rușine că ai fost pedepsit, înseamnă că ai fost pedepsit degeaba. Desigur că sunt acuzat de multe lucruri pe care nu le-am săvârșit, dar există și multe fapte ce mi s-au reproșat și pe care le-am făcut și încă și mai multe pe care le-am săvârșit și de care n-am fost învinuit niciodată. Și cum zeii sunt ciudați și ne pedepsesc atât pentru ceea ce este omenesc și bun în noi cât și pentru ceea ce este rău și pervers, trebuie să accept faptul că suntem pedepsiți atât pentru binele cât și pentru răul pe care l-am făcut. N-am nici o îndoială că așa trebuie să fie. Aceasta ne ajută sau ar trebui să ne ajute să înțelegem atât binele cât și răul și să nu fim vanitoși nici întru bine și nici întru rău. Deși, dacă nu mă rușinez de pedeapsă, după cum nădăjduiesc, voi fi în stare să gândesc, să merg și să trăiesc în libertate.

După eliberare, mulți oameni poartă cu ei închisoarea în aerul care îi înconjoară și, până la sfârșit, ca niște biete creaturi otrăvite, se trecoară în vreo gaură și mor. Este trist să fie reduși la asta și soletatea, care îi constrânge s-o facă, este nedreaptă, îngrozitor de

Nedreaptă. Societatea își ia dreptul de-a impune individului pedepse îngrozitoare, dar ea mai are și viciul suprem de a fi superficială, căci nu izbutește să înțeleagă ce face. După ce pedeapsa a fost ispășită, ea lasă pe om în seama lui însuși; o face tocmai în momentul când ar trebui să-și îndeplinească cea mai mare datorie pe care o are față de el. Societatea se rușinează de fapta sa și fuge de cei pe care i-a pedepsit, așa cum te ferești de un creditor de care nu poți scăpa sau de un om căruia i-ai impus o soartă ireparabilă. Eu pot cere ca, dacă îmi asum ceea ce am suferit, societatea să înțeleagă ceea ce îmi-a făcut și să nu mai existe amărăciune sau ură nici de o parte, și nici de cealaltă.

Știu că, dintr-un anumit punct de vedere, lucrurile vor fi pentru mine altfel de cum sunt ele pentru ceilalți; prin însăși natura cazului meu, ele trebuie să fie altfel. Sărmanii pungăși și osândiții închiși aici alături de mine sunt, în multe privințe, mai fericiți. Marginea orașului cenușiu sau câmpul înverzit ce le-au cunoscut păcatul sunt restrânse. Pentru a-i găsi pe cei ce nu știu nimic despre trecutul lor, ei nu vor fi nevoiți să străbată un drum mai lung decât cel pe care îl face o pasăre ce zboară de seară până-n zori. Dar, pentru mine, întreaga lume se reduce la o palmă de loc și, oriunde mă întorc, îmi aflu numele scris cu litere de plumb. Căci eu n-am intrat din obscuritate în notorietatea momentană a crimei, ci dintr-o eternitate a gloriei într-o eternitate a infamiei; uneori mi se pare că am demonstrat - dacă mai e nevoie ca acest lucru să fie demonstrat - că între faimă și infamie nu-i decât un pas, și poate chiar mai puțin decât un pas.

Totuși, poate că e bine că oamenii mă vor recunoaște oriunde mă voi duce și că îmi vor cunoaște viața, cel puțin în faptele ei nebunești; acest lucru mă va obliga să mă afirm din nou, cât voi putea mai repede, ca artist. Dacă reușesc să creez o adevărată operă de artă, voi izbuti să fac ca răutatea să-și ascundă veninul, mârșăvia, rânjetul și să smulg din rădăcini mlădița disprețului.

Dacă viața, așa cum este, va fi pentru mine o problemă, și eu sunt o problemă pentru viață. Oamenii vor trebui să adopte față de mine o atitudine, să se gândească la ei și la mine. Nu-i nevoie să spun că nu fac nici un fel de aluzie personală. Singurii oameni în tovărășia cărora mi-ar plăcea acum să mă găsesc sunt artiștii și toți cei ce au suferit: cei care știu ce înseamnă frumusețea și cei ce știu ce este durerea; în afară de aceștia nu mă interesează nimeni. Și nu mai cer nimic de la viață. În tot ce am spus nu mă neliniștește decât atitudinea mea

mentală față de viață în totalitatea ei. Am sentimentul că una din primele stări la care trebuie să ajung, pentru propria mea perfecțiune și pentru că sunt atât de imperfect, este aceea de a nu-mi fi rușine că am fost pedepsit.

Apoi va trebui să învăț să fiu fericit. Altădată, știam să fiu fericit din instinct, sau credeam că știu. Altădată, în inima mea era întotdeauna primăvară. Aveam nevoie de bucurie și eram făcut pentru ea. Îmi umpleam viața cu plăceri, așa cum umpli o cupă cu vin. Acum mă apropiu de viață dintr-un punct de plecare cu totul nou și îmi este foarte greu chiar și numai să concep fericirea, să mă gândesc că există fericire.

Îmi amintesc că, în primul semestru petrecut la Oxford, am citit în *Renaissance*, de Walter Pater - carte care a avut asupra vieții mele o atât de ciudată influență - că Dante îi așază în adâncul Infernului pe toți cei care trăiesc, de bună voie, în tristețe. M-am dus la bibliotecă și am căutat în *Divina Comedie* pasajul unde se spune că sub mlaștina înspăimântătoare zac cei care au fost "posaci în dulceața aerului", repetând la nemurire, printre suspine, cuvintele:

Tristi fummo

Nell aer dolce che sol s'allegria.

Știam că biserica condamnă *uccedia*, dar o asemenea idee mi se părea absolut incredibilă căci consideram că aceasta ar fi tocmai genul de păcat pe care l-ar născoci un preot care n-ar ști nimic despre viața adevărată. Nu puteam să înțeleg nici pentru ce Dante, care spune că "durerea ne readuce la Dumnezeu", era atât de aspru cu cei îndrăgostiți de melancolie, dacă asemenea oameni există cu adevărat. La acea vreme nu bănuiam că această stare va deveni într-o zi una dintre cele mai mari tentații ale vieții mele.

În timpul șederii mele în închisoarea de la Wandsworth, doream din tot sufletul să mor. Aceasta era singura mea dorință. Când, după două luni la infirmerie, am fost mutat aici și mi-am dat seama că sănătatea mea se îmbunătățește pe zi ce trece, am fost cuprins de mânie. Am hotărât să mă sinucid chiar în ziua în care voi părăsi închisoarea. După câțva timp, această furie s-a domolit; am luat hotărârea să trăiesc, dar să îmbrac haina tristeții, așa cum un rege își îmbracă mantia de purpură, să transform într-un sălaș al amărăciunii orice casă în care voi intra, să le impun prietenilor mei față obosită a

împovărării mele, să-i învăț că melancolia este adevărată taină a vieții, să-i mutilez cu o durere străină lor, să-i copleșesc cu propria-mi dez-nădejde. Acum, nutresc cu totul alte simțăminte. Consider că ar fi urât și crud din partea mea dacă aș arăta oamenilor o figură atât de tristă încât, când ar veni să mă vadă, prietenii mei s-ar simți obligați să aibă un aer și mai trist încă pentru a-mi putea împărtăși afecțiunea lor, sau dacă, dorind să-i primesc și să-i tratez cât mai bine, i-aș invita să se așeze la masă, în tăcere, în fața unor ierburi amare sau a unor bucate funerare. Trebuie să învăț să fiu fericit și vesel.

Ultimele două dăți când mi s-a îngăduit să-mi văd prietenii, am încercat să fiu cât am putut mai vesel și să-mi arăt veselia ca să le ofer o ușoară compensație pentru strădania pe care și-o dăduseră de a străbate distanța ce mă desparte de capitală. Știu că asta nu-i decât o compensație mică, dar sunt sigur că este cea care îi mulțumește, cea care le place cel mai mult. Sâmbătă s-au împlinit opt zile de când l-am văzut pe R... timp de o oră; am încercat să arăt extrema fericire pe care mi-o pricinuia întâlnirea noastră. Faptul că acum, pentru prima dată de când sunt închis, simt o reală dorință de a trăi îmi dovedește că ideile și părerile pe care le formulez aici, pentru mine însumi, sunt drepte.

Am înaintea mea atâtea lucruri de făcut încât ar fi pentru mine o groaznică tragedie să mor înainte de a fi săvârșit cel puțin o parte dintre ele. Văd în artă și în viață desfășurări neprevăzute, fiecare reprezentând un mod nou de perfecțiune. Doresc să trăiesc pentru a explora ceea ce pentru mine reprezintă o lume nouă. Vreți să știți ce este această lume nouă? Cred că ghiciți. Este lumea în care am trăit. Deci, durerea și tot ceea ce ea ne învață: asta este lumea mea cea nouă.

Altădată trăiam numai pentru plăcere. Fugeam de suferință și de durere, sub orice formă mi-ar fi apărut ele; le uram pe amândouă; mă hotărâsem să le ignor cât voi putea mai mult, adică să le tratez ca pe niște forme imperfecte. Suferința și durerea nu intrau în planul vieții mele. Ele nu ocupau nici un loc în filosofia mea. Mama, care cunoștea bine viața, îmi cita adeseori versurile lui Goethe scrise de Carlyle pe o carte pe care i-o dăduse odinioară, și traduse de el astfel:

*Cel care nu și-a mâncat niciodată pâinea în durere
Cel care nu și-a petrecut niciodată orele nopții
Plângând și așteptând dimineața ce întârzie să vină
Acela nu va cunoaște puteri cerești.*

Sunt versuri pe care nobila regină a Prusiei, pe care Napoleon a tratat-o cu o atât de mare brutalitate, le cita în umilința și exilul ei; sunt versurile pe care mama mea le cita adeseori în tristețea ce i-a însoțit sfârșitul vieții. Refuzam cu tărie să recunosc sau să admit uriașul adevăr pe care ele îl ascund. Îmi aduc aminte că îi spuneam mereu că nu doresc deloc să-mi mănânc pâinea în durere și nici să-mi petrec nopțile plângând și așteptând amarii zori ai zilei următoare.

Nu bănuiam că aceasta va fi una dintre surprizele pe care soarta mi le rezerva și că, un an din viață, nu voi face nimic altceva. Dar așa mi-a fost dat; și, în ultimele luni, după greutăți și lupte îngrozitoare, am izbutit să înțeleg câteva din lecțiile ce se ascund în străfundul durerii. Preoții și oameni de rând ce folosesc cuvinte lipsite de înțelepciune, vorbesc uneori despre suferință ca despre un mister. Ea este, în realitate, o revelație. Suferința te face să înțelegi lucruri pe care nu le-ai înțeles până atunci niciodată și să privești istoria, în întregul ei, dintr-un punct de vedere diferit. Ceea ce, vag și prin instinct, ai simțit cu privire la artă se realizează, intelectual și emoțional, cu o perfectă claritate de viziune și cu o intensitate absolută de înțelegere. Acum înțeleg că, durerea fiind suprema emoție de care omul este în stare, ea este, în același timp, tipul și modelul oricărei arte mari. Artistul caută întotdeauna modul de existență în care sufletul și trupul sunt unul și de nedespărțit, în care exteriorul este expresia interiorului, în care forma este o revelație. Aceste moduri de existență nu sunt numeroase: tinerețea și artele preocupate de tinerețe pot uneori să ne folosească drept modele; alteori ne place să credem că, prin subtilitatea și sensibilitatea impresiei, prin ideea pe care o sugerează cu privire la spiritul ce sălășluiește în lucrurile exterioare, lucruri ce îmbracă, pe rând, haina pământului și a aerului, a ceții și a orașului, ca și prin morbida simpatie a modurilor, tonurilor, culorilor sale, arta peisajului modern realizează pentru noi, pictural, ceea ce grecii au făcut, în chip perfect, în plastică. Muzica, în care întregul subiect este absorbit în expresie și nu se poate despărți de ea, este un exemplu complex a ceea ce vreau să spun, după cum o floare sau un copil reprezintă un exemplu simplu; dar durerea este, în viață și în artă, modalitatea ultimă.

În spatele bucuriei și râsului, poate exista un temperament grosolan, dur și neprelucrat. Dar în spatele durerii, există întotdeauna numai durere. Tristețea, spre deosebire de bucurie, nu poartă mască.

Adevărul în artă nu constă într-o corespondență între ideea esențială și existența accidentală; el nu este precum asemănarea dintre formă și umbră, sau dintre forma reflectată de cristal și forma însăși: el nu este ca ecoul pe care îl trimite înapoi peretele unui deal, după cum nu e nici ca izvorul din vale cu apă argintie, care îi arată lumii luna și lui Narcis pe Narcis. Adevărul în artă este unitatea dintre un lucru și el însuși, exteriorul exprimând interiorul, sufletului fiind adecvat învelișului și trupul fiind adecvat spiritului. Din acest motiv, nu există adevăr comparabil cu durerea. În unele momente mi se pare că durerea este adevărul unic. Celelalte lucruri pot fi iluzii ale ochiului sau ale dorinței, făcute pentru a-l orbi pe primul și a o mulțumi pe cealaltă, dar lumile au fost construite cu durere și, la nașterea unui copil sau a unei stele, stă durerea.

Mai mult încă, în durere există o realitate intensă, extraordinară. Am spus despre mine însumi că mă aflu într-o legătură simbolică cu arta și cultura epocii mele. Dar toate nefericitele ființe închise cu mine în acest loc mizer se află în legătură simbolică cu însăși taina vieții. Căci taina vieții este suferința. Ea este ascunsă în toate lucrurile. Când intrăm în viață, ceea ce este dulce ni se pare atât de dulce și ceea ce este amar atât de amar încât ne îndreptăm toate dorințele numai spre plăceri; și nu ne mulțumim "să ne hrănim cu miere o lună sau două", ci refuzăm să mai gustăm din altă hrană toată viața, neștiind că, în acest fel, riscăm să ne flămânzim sufletul.

Îmi amintesc că, odată, am vorbit despre acest subiect cu una dintre cele mai izbutite personalități pe care le-am cunoscut vreodată, o femeie ce mi-a arătat, atât înainte cât și după ce am fost închis, o bunătate ce nu poate fi exprimată în cuvinte; ea m-a ajutat, deși nici nu bănuiește, să-mi duc povara necazurilor mele mai mult decât oricare altă ființă de pe lume; și aceasta prin simplul fapt că există, că este